

Hermeneutic anthropology and Clifford Geertz

Yorumsamacı antropoloji ve Clifford Geertz

Gözde Aynur Mirza¹

Abstract

Geertz argues that focusing solely on meanings is not convincing enough in order to study the culture which he defines as the web of meanings, and we can interpret the culture by only specifying the interrelations between meanings. The best an anthropologist may do to define the aspects of culture studied is to focus on the experiment itself. According to Geertz, culture he takes to be those webs in search of meaning, those experimental observation of self is not satisfactory to discover the meanings of culture as he should rely more on the interpretation of self's act. Naturally, he inserts the importance of interpretation and meanings by underlying the insufficiency of observations. For the interpretation of meanings, he demonstrates the concepts of "experience-near" and "experience-distant" and "thick description". At this point, an anthropologist should rely on his own ethnographic studies as self-experience rather than relying on *emic-etic* approaches. Thus, he demonstrates the "textuality" of culture, in other words, an anthropologist should read culture as if it were a text and finally claims that the ethnography is the text itself independent from the culture. Although he contributed a lot to the discussions for cultural views and initiated a new approach, and thanks to the scope and contributions of ethnography by crossing over the discussions of whether the subjectivity should be possible, he raises the question of insufficiency of objectivity and demonstrates the weaker sides which led an anthropologist to misinterpretation. In this study, I tried to figure out the textuality of ethnography out of Geertz' symbolic

Özet

Yaklaşımını simgesel yorumsamacı antropoloji üzerinden şekillendiren Geertz, kısaca anlamlar ağı olarak tanımladığı kültürü çalışmak için yalnızca anlama odaklanmanın yetersiz olduğunu ve anlamlar arasındaki ilişkiler aracılığıyla kültürü anlamamızın mümkün olabileceğini öne sürer. Çalışılan kültürün açıklanması ve anlaşılması üzere antropoloğun yapacağı en iyi şey ise, deneyimin kendisine odaklanmak olmalıdır. Geertz'a göre, kültürü anlamak için bireyin eylemlerini gözlemlemek yetersiz kalacağı için, bireyin eylemlerini nasıl yorumladığına odaklanılması gerekir. Geertz'in bakış açısı, gözlemin yetersizliğinin altını çizerek yorumu ve anlamı öne çıkarmaktadır. Anlamın yorumu için ise uzak deneyim, yakın deneyim ve yoğun betimleme kavramlarına başvurur. Bu noktada antropolog, geleneğinden gelen *emik-etik* yaklaşım gibi tutunum gösterdiği bakış açılarını bir kenara bırakarak etnografik çalışmasını bir kişisel deneyim olarak görmek durumundadır. Buradan hareketle, hem kültürün metinselliğini, yani bir metin olarak okunması gerektiğini, hem de etnografinin kültürden bağımsız bir şekilde metnin kendisi olduğunu savlar. Geertz'in geliştirdiği bakış, kültürün tanımı üzerine yeni bir açılım ortaya koyduğu gibi, etnografinin olanakları ve hareket alanı üzerinden objektivitenin mümkün olup olmadığı meselesinin bir adım ötesine geçerek, evrensellik, temsiliyet, tümel-tikel ilişkisi üzerine yeni ve etkisi büyük bir tartışma alanı yaratır. Bu çalışmada, Geertz'in ortaya koyduğu simgesel yorumsamacı antropoloji üzerinden etnografinin metinselliği, kültürle ilişkisi, olanakları ve nelere karşılık geldiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

¹ Öğr. Gör. Dr., Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Hemşirelik, gozdemirza@gmail.com

hermeneutic anthropology, its relationship with the culture, boundaries and what it represents.

Anahtar Kelimeler: Yorumsamacı Antropoloji; Anlam; Yoğun Betimleme; Öznelerarasılık; Metinsellik.

Keywords: Hermeneutic Anthropology; Meaning; Thick Description; Intersubjectivity; Textuality.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Klasik antropolojinin etnografiyi bir araştırma pratiği olarak konumlandığı günden, modern antropolojik yaklaşımın antropolojiyi etnografinin kendisinden ibaret bulduğu (elbette ki azımsamaktan imtina ederek) güne kadar geçen dönem, bir yandan da kuram, kurgu ve pratik üzerine süregelen sosyal bilimsel tartışmaların mecrası olmuştur. Etnografinin bir araç olarak algılandığı ve bir tür kesinliğin belgesi olarak kabul edildiği gelenek, bugün yerini hem bir alan araştırması tekniği, hem de bir yazma etkinliği olarak etnografinin bir bakıma yeniden tanımlandığı ve değerinin yepyeni öncüllerle işaret edildiği bir anlayışa bırakmıştır. Geertz, mikro ve makro arasındaki ilişkinin temsiliyet sorunsalı bağlamında sorgulandığı, anlam meselesinin irdelendiği, etnografinin özellikle metinselliği üzerinden yeniden değerlendirilmesi ihtiyacının vurgulandığı bu düzlemde ortaya koyduğu yeni etnografik yaklaşımıyla, bu dönüşümün öncülerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Egzotize olanı, öteki olanı belli bir kategori içine yerleştirerek kültürel ayraçlar koyan etnografi, Geertz'in önerdiği haliyle çalışılan kültürün yorumlarından biri olmasıyla karakterize olmuştur. Bu, azımsanacak bir şey değildir. Tasvir üzerine kurulu olan etnografi, anlamın ve yorumun olasılıklarıyla beraber işaret edildiği bir etkinlikler bütünü olarak kabul edilmeye başlamıştır. Klasik dönemde ilan edilmiş olan kesinliklerin, yerini temsiliyet iddiasının en aza indirildiği yorumsal metinlere bırakmış olması, anlamın katmanlarının eşelenmesi, özgünlüğün egzotik olandan bağımsız bir şekilde tanımlanması ve çeşitliliğin bir parçası olarak görülmesi, yeni etnografik anlayışa karşılık gelmektedir artık. Bu çalışmada, Geertz'in ortaya koyduğu perspektif üzerinden kültürün ve araçsal yönünden bağımsızlaşmış bir etnografik yaklaşımın üzerinde durulacaktır.

I

Kültür kavramı ile ilgili yorumun, anlamın ve sembolün ne olduğu bağlamındaki tartışmaları yorumsamacı antropoloji kapsamına alarak sorunsallaştıran Clifford Geertz'i önemli kılan, etnografinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği yönünde açtığı tartışmalar kadar, felsefenin alanında kalmış olan yorum ve anlam meselesini sahaya taşımış olmasıdır (Martin, 1993:269). Kaldı ki, *etik*, bilme, anlama ile ilgili çeşitli çatışıklara neden olan tartışmalar da tam bu noktada ortaya çıkar. Clifford Geertz'in yorumsamacı antropoloji ile ilgili yaklaşımının ipuçlarını, kültürü kavrayışında görebiliriz. Geertz, kültürü tanımlarken kültürü oluşturan unsurların ne olduğundan çok, bu unsurların sembolik bağlamıyla ilgilenir ve kültürü bir semboller, dolayısıyla anlamlar ağı olarak görür (Geertz, 1973 532). Geertz'in kültürü tanımlarken yaptığı, aslında kültürü bir tanıma indirgeyerek konumlandırma ve bu kavramı belirli bir yere oturtma çabasından ziyade, kültürü ele alırken odaklanılması gerekenin ne olduğu meselesini sorunsallaştırma kaygısıyla ilgilidir. Geertz, fenomenolojik felsefeye sırtını vererek, zaten kültürün ne olduğuna ve kültürü oluşturan unsurların neler olabileceğine yönelik kesin çıkarımların imkânsızlığını dile getirmiş olmaktadır. Kaldı ki kültürü dinsel, dilsel ve benzeri unsurların bir toplamı olarak görüyorsak ve kültür analizi için bu bakıştan hareket ediyorsak, kaçınılmaz olarak kesin yargılar ortaya koyma vaadinde de bulunuyoruz demektir.

Geertz'in bakış açısı bu noktada kendisini göstermektedir: Kültürün açıklamakla değil de yalnızca anlamlandırmayla kavranmaya çalışılabileceği, bunun ise ancak yorum yapmakla mümkün olabileceğini öne sürer Geertz. Geertz bu noktada, kültürü anlamlardan, dolayısıyla da anlamları işaret eden sembollerden örülü bir ağ olarak ele alır. Antropoloğun herhangi bir kültürü anlamaya çalışırken yapacağı şey ise, bu anlam ağını oluşturan unsurların birbiri ile ilişkisini çözmek ve belli bir ögenin içine hapsolmuş bir anlamı keşfetmek yerine, o anlamı başka anlamlarla ilişkisi bağlamında ortaya koymaya çalışmak olmalıdır. Bu ise kültürün taşıyıcısı ve yaratıcısı olan kişilerin anlamları ne şekilde algıladıklarının anlaşılmasına çalışılmasıyla mümkün olabilecek bir şeydir.

Antropolojinin, kültürü anlama ve belirli bir kültürü kesin bir şekilde bilme ya da açıklama iddiasıyla meseleleri ele aldığı göz önüne alınacak olursa, Geertz'in önerdiği kuramsal boyut, bu iddiaların gücünü yitirmesi ve zayıflığını göstermesi bakımından önemlidir. Etnografik çalışmalar ve alan pratiği açısından bakıldığında, antropolojinin her ne kadar *emik-etik* yaklaşım aracılığıyla çalışılan kültüre objektif ve “yerleştirilmekten” uzak bir özgün bakış geliştirme çabası içinde olduğu ifade edilebilir olsa da, bu yaklaşım, çalışılan kültürün egzotize edilmesi sonucunu ortadan kaldıramamıştır. Ancak *emik-etik* ayrımının temel alınması ve katılımcı gözlem gibi teknikler, bir yandan da metodolojik açıdan bugün gelinen noktanın temelini oluşturmuştur. Geertz, felsefenin çok öncesinde ortaya koyduğu fenomenolojik ve hermeneutik perspektifi bu alana dâhil ederek önemli bir tartışmanın başlıca muhataplarından biri olmuştur. Bir şey hakkında önceden sahip olunan bilgileri bir kenara bırakarak onu nasıl bildiğimizi betimleme girişimiyle mümkün olacak fenomenolojik bakış, dünyaya yüklediğimiz anlam ve süreçlerin araştırılmasını sorunsallaştırır (Benton ve Craib, 2008:111). Bilginin, doğrudan fenomenlerin gözlemlenmesi sonucu ulaşılabilecek bir şey olduğu teorisiyle şekillenen bu yaklaşım, gözlemin dünyaya yüklediğimiz anlamla birebir bağlantısından hareket eder. Anlam bağlamlarının tipeleştirilerek farklı, rastlantısal ve çoklu olasılıkları olan indirgemelere varması, fenomenolojik yaklaşımın sonuçlarındandır. Olasılıklar çokludur, çünkü birinci kişinin bakış açısıyla paraleldir.

Fenomenolojik yaklaşımda, tümelci, evrensel ve açıklama üzerine kurulu bir sosyal bilim olma iddiasının geride bırakılıp, tekilci bir yaklaşımı öncelmesi açısından bilginin tarihselliği, dolayısıyla kısmi ve tekile ilişkin olabileceğine yönelik bir anlayışın hâkimiyeti söz konusudur artık. Geertz aracılığıyla etnografik alanda belki de ilk kez bu boyutta sorunsallaştırılan bilme, anlama, açıklama, yorumlama kavramları, meseleyi epistemolojik bir bağlama da taşımaktadır. Bu, insanı ve kültürü anlama çabasının felsefi kategoriler üzerinden sorgulanması bakımından önemli bir noktadır. Alanda edinilen bilginin gözlemlenebilir, doğrulanabilir, sınanabilir olup olmadığı çerçevesinde gelişen tartışmalar, giderek bilmenin ne olduğuna ve ne olabileceğine ilişkin arayışlara yönelmektedir. Pozitivist yaklaşımın etkisiyle tutunulmuş olan özne-nesne ayrımı kabulü giderek sorgulanmakta, yerini öznelere arası özne ve öznelere arası nesne ilişkisine dayalı bir epistemolojiye bırakılmaktadır. İçinden çıkılan ve nesneleştirilen toplumun ya da kültürün bizleri de nesneleştirilmesi kaçınılmazdır. Bu yaklaşım, döngüsellik kaçınılmazlığına yaptığı vurgu üzerinden öznenin bağımsız nesnenin olabilirliğine ilişkin soruları gündeme yerleştirir.

O halde doğa bilimleri için bile kabul edilebilir olmaktan çıkmış olan özne-nesne ayrımına dayalı klasik epistemoloji, “insan dünyası”, “kültür dünyası” olarak da telaffuz ettiğimiz tarih ve toplum alanı için geçerli olamaz. “İnsan dünyası” için ortaya konulabilecek bilgi de, bir dünya nesnesi olmadığından duyumlama-tasarımlama ilişkisinden hareketle değil, ancak, öznelere arası temel bildirişme ve iletişim yolu olup doğa nesnelere için uygulanamaz olan, anlama edimini bilgide temel alan bir hermeneutik faaliyet, yorumlama ve açıklama faaliyeti ile elde edilebilir (Özlem, 1998: 28).

Hermeneutiğin derinlerine inildiğinde hermeneutik geleneğin birleştirici terimi olan *verstehen* (anlama) (Giddens, 2002: 23) ve *erklaren* (açıklama) dikotomisi, pozitivist yaklaşımdan keskin bir biçimde ayrılmanın belirgin işaretidir. 19. Yüzyılda Dilthey ve Schleiermacher, *verstehen* kavramından hareketle, hermeneutiğin toplum bilimlerinde bir akıma dönüşmesini sağlamıştır. Ancak insanın “varlığın” içindeki gizeminin bütünüyle hermeneutik olduğunu ileri süren kişi ise Heidegger

olmuştur (Kisiel, 2002: 181). *Verstehen*, Gadamer'in ifadesiyle bu dünyada varoluşun temel momentiyse, insan bilimleri insanı öz-anlamasına doğa bilimlerinden daha yakın demektir, dolayısıyla doğa bilimlerinin nesnellığı, ikirciksiz ve zorunlu bir bilgi ideali olmaktan çıkar (Gadamer, 2008:180). Tarihsel, toplumsal ve kültürel gerçeklik, bir tekillikler dünyasına karşılık gelmesi dolayısıyla ve tekrarlanamazlığı, özgüllüğü nedeniyle asla nomotetik yaklaşımın çalışma konusu olamaz (Özlem, 1998: 19). Söz konusu tekillik, evrensel ilişkin keşifler yapma iddiasının gerçek dışılığını ortaya koyar. Dolayısıyla geliştirilecek olan şey, anlama çabası olmalıdır.

Bu süreç, aynı zamanda toplum bilimlerinin beşeri bilimlerle arasındaki sınırların belirsizleştiği bir dönemin de öncülü olacaktır (Altuntek, 2009: 109). Doğa bilimleri üzerinden şekillenen pozitivist yaklaşımın artık açık bir şekilde sorgulanmasının ve sosyal bilimlerde bu bağlamda yaşanan krizin ve arayışların net bir ilanidir bu durum. Hermeneutik yaklaşımın savunucularından Gadamer'in de belirttiği gibi, "İnsan bilimlerinin teorisi, iyi tanımlanmış bir dizi bilimin metodolojisinden ibaret olmayıp, doğa bilimlerinin metodolojisinde olduğundan çok daha radikal biçimde bir felsefe sorunudur." (Gadamer, 2008:187)". Clifford Geertz'ın devrimci yaklaşımı, tam da burada kendisini gösterir. Geertz, alan çalışması sırasında etnografların kullandığı yöntemleri epistemolojik bağlamda sorunsallaştırmayı önerir ve epistemolojinin sınırlarını zorlar. Anlamayı anlamak sorunsalı üzerinden ele alabileceğimiz hermeneutik, öncesinde Boas'de de izlerini görebildiğimiz bir yaklaşım olsa da bu alandaki ilk uygulayıcısı Geertz olmuştur (Altuntek, 2009: 115). Geertz, öncesinde antropolojideki metodoloji tartışmalarının, içeriye karşı dışarıya, birinci kişiye karşı üçüncü kişi betimlemeleri ve fenomenolojik teoriye karşı objektivist teoriler ile '*emik*'e karşı *etik* çözümlenmeler gibi arayışlarla ancak bir insani eylem olarak formüle edildiğini dile getirir (Geertz, 2008:103). Ona göre, meseleyi ortaya koymak için belki en akılcı yaklaşım, Kohut'un kategorize ettiği uzak deneyim - yakın deneyim kavramlarını kullanmaktır (Geertz, 2008:103). Uzak deneyim, soyutlamalara neden olacağı için, yakın deneyim ise, etnografi yerel olanda kısıtlı tutacağı için problemlidir. Tüm bu bağlamlardan hareketle Geertz, en doğru yaklaşımın etnografin muhataplarıyla bir çeşit ruhsal bağlantı kurmasından ziyade, onların ne yapmayı düşündüklerini tespit etmek olduğunu söyler.

Bu bağlamda Geertz, etnografinin ne olduğu, daha da ötesi ne yapmakta olduğu meselesi ile uğraşmanın, antropolojik analizin kavrayışı açısından bir başlangıç noktası olduğunu dile getirirken, etnografiyi antropolojin kalbine oturttuğunun ipuçlarını da vermiş olur. Etnografik araştırmaya ilişkin önemini ve geçerliliğini günümüzde de koruyan *emik-etik* kategorilendirme ile ilgili söyledikleri üzerinden ise, meslektaşlarına derinlemesine bakışa yönelmeleri doğrultusunda çağrıda bulunmuş olur. Ona göre, bir olayı yaşayan kişinin bakış açısı üzerinden olayı kavramaya çalışmak, içinde bir zihin okuma iddiası barındırır. Şu halde antropolojinin yapabileceği en iyi şey, yorumun ne olduğunu anlamak olmalıdır (Geertz, 1973: 539). Geertz, alanda nasıl bir pratik içinde olduğundan söz ederken, *emik-etik* yaklaşıma mesafeli duruşunu işaret etmesinin yanı sıra, geliştirdiği kuramın içeriğine de açıklık getirmektedir.

Her seferinde de düşüncelerin bu en mahrem alanına varabilmek için yaptığım şey, kendimi bir başkası –pirinç yetiştiren bir köylü ya da aşiret reisi- olarak imgelemek ve ondan sonra da kendimin ne düşündüğünü görmeye çalışmak değil, sembolik biçimleri –sözcükleri, imajları, kurumları, davranışları aramak ve çözümlenmek oldu. İnsanların her yerde kendilerini, kendilerine ve başkalarına karşı temsil etmekte kullandıkları formlar bunlardı (Geertz, 2008: 106).

Clifford Geertz'ın asıl itirazı ise, pozitif bilimlerin etkisi altındaki etnografların kültürü açıklama ve anlama yöntemlerine yöneliktir. Araştırılan alanı bir laboratuvar olarak göreyerek açıklamalara girişen bu yaklaşımın sahiplerine, manipüle edilmeyecek bir laboratuvar olup olmadığı sorusunu yöneltir (Geertz, 1973:545). Ayrıca mikro ve makro arasındaki bağlantıya da benzer bir rahatsızlıkla bakar. Mikroya analitik bir bakış yöneltilerek makro olanın açıklanabileceğinin öne sürülmesi ve bunun üzerinden dünyayı keşfetme iddiası, yanılığdan başka bir şey yaratmaz ona göre. Kaldı ki, mikro olan anlaşılabilir olsa bile, makroyu temsil etmesi olası gözükmemektedir (Martin, 1993:271). Bu mesele, ileride George Marcus gibi antropologlar tarafından da ele alınacak ve mikro-

makro arasındaki kesişmeme olasılığı yüksek olan, dolayısıyla temsiliyet beklentilerinin tökezlediği ilişki, antropolojinin temel sorunsalları arasına yerleşecektir.

Geertz'in, insanın tarihsel varlığı ve deneyimlerinden kaynaklanan birikimiyle yarattığı, taşıdığı ve geliştirdiği simgesel sistemi anlayabilmek için, insanın yapıp ettiklerinden ziyade, yapıp ettiklerini nasıl yorumladığına ve nasıl algıladığına, dolayısıyla "ne"liklerini ne şekilde ortaya koyduğuna bir bakış geliştirmek gerekir, Geertz'e göre. Bu bakış ise incelemek, gözlemlemek yerine, anlamların yakalanabileceği ayrıntılara yönelmekle olabilecek bir şeydir. Bu noktada Geertz, "yoğun betimleme" olarak adlandırdığı etnografik yaklaşımını ortaya koyar. Bu yaklaşımını ilan etmesiyle beraber, kuramsal tartışmaları olduğu kadar, alan çalışmasına yönelik tartışmaları da farklı bir yöne ivmelendirecektir.

II

Geertz'ın yoğun betimleme üzerinden kuramsallaştırdığı etnografik yaklaşımının ayrıntılarına, 1973 yılında yayınlanan "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Cultures" (Geertz, 1973) adındaki makalesini ağırlıklı olarak ele alarak devam edelim. Geertz bu makalesinde bahsettiği gibi, yoğun betimleme kavramını Ryle'den ödünç alır. Yine Ryle'nin insanın göz kırpmaya hareketinin analizi, onun için esinleyici olmuştur. Gözün kısılmasının göz kırpmaya mı, göz seğirmesi mi, bilinçli bir şaka mı, bir oyunun provası mı, ya da bir haberleşme yolu mu olduğu sorularına cevap ararken, yalnızca gözleme dayalı bir bakışın bu ayrımları fark edemeyeceğini vurgular, Böyle bir bakış, isabetli bir benzetmeyle bir fotoğraf makinesinin bakışından farklı olmayacaktır. Ayrıca, vizörden gören gözün sorunsallaştırdığı şey, gözün kısılmasıyla ilgili yukarıda sayılan olasılıkların, yani belirlenmiş kategorilerin içinde kısıtlı kalmış olacaktır. Oysa önemli olan, gözün hareketinin ne olduğuna odaklanmak kadar, bu hareketin altında yatan anlamları da ortaya koymaktır. Etnografi, bu bağlamda anlamlı yapıların hiyerarşisinin ne şekilde üretildiği ve algılandığı meselesine yönelecektir (Geertz, 1973: 534). Geertz'a göre çok basit, önemsiz sayılabilecek bir ayrıntı bile yoğun betimleme açısından önem taşımaktadır. Bu noktada Geertz, etnografinin asıl meselesinin birtakım rutin verileri toplamaktan ziyade, karmaşık bir oluşuma sahip olan kavramsal yapıları analiz etmek olduğunu ifade eder. Anlam ağları ile örülü olarak tarif ettiği kültürle ilgili olarak ayrıca metin analojisini de kullanan Geertz, kültürün, tıpkı bir metin gibi okunmasını önermektedir. Etnograf ise, kültüre ilişkin açıklamalar bulan bir kişi değil, bir metnin derinliklerine inmeye, bu yolla metni anlamaya ve yorumlamaya çalışan bir metin ustasıdır. Burada önerdiği, metni çeviri yaparak ötekini ifade biçimlerini kendi ifade biçimine aktarmak değil, onların mantık tarzını bizim mantık tarzımıza aktarmayı mümkün kılacak bir metin eleştirisi yapmaktır. Bu noktada yapılabilecek en gerçekçi şey ise, metne nüfuz etmektir (Geertz, 2007:20).

Geertz, bu yaklaşımında Ricoeur, Wittgenstein, Dilthey gibi isimlerden etkilenmiştir. Ricoeur insanın tıpkı yazıya geçirilmiş, farklı yorumlara açık olan, eşit düzeyde olmayan, ancak birbirinin bütünleyicisi olması bakımından ele alınması gereken cümlelerden oluşan bir metin gibi yorumlanabileceğini ve metin analizinin toplumun analizinde de kullanılabileceğini söyler (Ricoeur, 2008:84). Ricoeur'un birbirini bütünleyici ve karmaşık cümlelerden oluştuğunu ifade ettiği metin yapısı üzerinden geliştirdiği insana ilişkin bu yaklaşımı, Geertz'in kültürü anlamlarla örülü bir ağ olarak görmesiyle büyük benzerlik taşımaktadır. Geertz kültürü, birbirleri ile etkileşim içinde bulunan, dolayısıyla girift hale gelmiş ve birbirleri üzerinden açıklanabilen bir anlamlar evreni olarak tahayyül ederken, bu evrenin anlaşılmasının, bir metni oluşturan cümlelerdeki gibi birbirleri ile bağlantıları üzerinden derin bir bakışla mümkün olabileceğini ifade ederek bu analojiye başvurmuştur. Geertz bu noktada metni, hem bireysel parçalardan oluşan bir bütün hem de dikişsiz bir yapı olarak kavrar ve metni yorumlama işinin bu iki kutup arasında hareket etme eylemini içerdiğini söyler (Eriksen, Nielsen, 2010:160). Bu bakış, yorumcunun aynı zamanda yorumlanan metnin bir parçasına dönüşme halini ya da gerçekliğini de işaret etmektedir.

Tekrar kültür meselesine dönecek olursak, Geertz kültürü, düşünsel olmasına karşın zihinde yer almayan ve fiziki olmamasına karşın, gizil bir yapıya sahip olmayan bir oluşum olarak değerlendirirken, yorumsamacı yaklaşımını karakterize eder. Öte yandan kültürü, Goodenough'un da

savunduğu gibi, insanın kalbinde ve zihninde yer alan bir oluşum olarak görmeyi reddetmektedir: Ona göre kültür, zihne hapsolmuş bir şekilde değil, zihinler arası ayrıca öznel arası bir varlık alanında kendisini ortaya koyar (Geertz, 1973: 537). Bu haliyle Geertz, bilişsel yaklaşımın evrenselciliği olumlayan tutumunu reddederek, kültürün özgül bağlamlarına vurgu yapmış olur. Dolayısıyla gözlemlenen ya da ele alınan edimlerin varoluşsal bağlamda neyi getirdikleri ve neyi aktardıkları soruları üzerinden meseleye odaklanılması gerektiğini söyler. Burada temel alınması gereken şey, insanların anlamı nasıl algıladıklarıdır. Mesele, zihinde yer alan anlamın ne olduğu değil, zihindeki anlamın, anlam ağında dolaşırken nasıl bir sembolik bağlama tutunduğudur. Geertz, kültürü yorumlamak için simgelerden yararlanıp, kültürleri kendinden menkul ve tikellikleri olan oluşumlar olarak kabul ederken, görelî yaklaşımı dolayısıyla Levi-Strauss'un yapısal antropolojisinden ayrılmaktadır (Özbudun, Şafak, Altuntek 2006: 316).

Geertz, etnografik araştırmanın öneminden, üstelik antropolojiden bağımsız bir alanı işaret ederek söz ederken, etnografik uğraşın kişisel bir deneyim olduğunu özellikle vurgular. Ancak bu kişisellik, sübjektiviteyi onaylayan ve kaçınılmaz kılan bir durumu ifade etse de, başına buyrukluğu anlatmaz. Kişisellik, insanın ya da kültürün deneyimsel, tarihsel ve tinsel birikimi ile paralel olan farklılaşmalara, bir bakıma çoklu sayıda adacıklara karşılık geldiği için önemlidir. Bu noktada derin betimleme, her türlü ayrıntıdan beslenerek, türlü kültürel yaratıların ve edimlerin anlamaya yönelik bir aygıt oluşturduğunun ayrıntında olunan bir bakışa yol açar. Burada ele alınması gereken şey ise, kişilerin anlamlandırmalarına nüfuz edebilmektir. Dolayısıyla antropoloji, tanımların değil de, yorumların hangi özel olay bağlamında ve hangi deneyim içinde yer aldığını kavramaya çalışmalıdır (Geertz, 1973: 539).

Geertz, kuramını temellendirirken, kişi olma kavramını, kişinin kendisini ve başkalarını kişi olarak nasıl gördüğünden hareketle araçsallaştırır. Kişi, hem tarihselliği bağlamında hem deneyimleri bağlamında hem de başkalarıyla olan ilişkileri bağlamında kendisini var etmekteyse, dinamik olarak yorumların yaratıcısı ve taşıyıcısıdır. Mesele, kişinin kendisini nereye koyduğu ve başkaları tarafından nereye konduğu meselesidir. Ancak, bu ortaya konma, kişinin birey olarak tanımlanışını ve ayrışmasını da beraberinde getirecektir. Yakından bakma, bireylerin kendi normallikleri içinde sıradan bir konumda görülmesini sağlayacak, bu ise, doğru yorumu yakalayabilmeyi yani anlamlar ağını tanıyabilmeyi getirecektir (Geertz, 1973: 539). Simgesel anlamlar ve bu anlamların neye karşılık geldiği yönünde sağlanan mutabakat, insanların kişi olarak birbirlerinden ayırt edilebileceği ortamı da yaratmış olur. Kişiler, kendi simgesel sistemleri içinde toplumsal bağlamlarına oturur Geertz'a göre (Geertz, 2008: 121).

Geertz'in, kültürle metin arasında bir analogi kurarken, merkeze aldığı kavramın yorum olduğundan, kültürün bir metin gibi unsurları ve bu unsurların yarattığı anlam ilişkileri bağlamında ele alınması gerektiği düşüncesiyle hareket ettiğinden söz etmiştik. Ancak Geertz için nasıl kültürün kendisi yoruma, farklı yorumlara açıksa, antropolojik yazıt da yorumun kendisidir bir yandan. Üstelik ikinci dereceden yapılan bir yorumdur bu. Birinci derece yorum, kültürün aktöründen geliyorsa, antropoloğun yaptığı, elbette ancak yorumun yorumu olacaktır. Kaldı ki, bu durum, antropolojik bir metinle bir edebiyat eseri arasındaki farkı da muğlâklaştıracaktır. Bir edebi eserde yer alan kahramanlarla bir kültürün yaşayan kişileri arasındaki ayrım, birinin kurgulanarak yaratılmasıyken, bir diğerrinin not edilerek yaratılması arasındaki fark kadardır. Ancak bu, antropolojik yazıtı yanlış ya da geçersiz kılmaz. Söz konusu olan durum, antropolojik metinle, süre giden bir kültürel yapı arasındaki mesafe olasılığını anlatmaktadır. Bu noktada, Geertz, antropolojinin ancak kitap, makale ve nihayetinde sinema gibi bir anlatı türü olarak var olabildiğini belirtir. Bu ayrımın farkına varmak, bilginin statüsünü doğru kavramamız açısından hayattır (Geertz, 1973: 540).

Diğerr yandan Geertz, bu durumun görüldüğü kadar çözümsüz olmadığını da dile getirir. Konunun, iyi yorum ve kötü yorum arasındaki ayrımın ne olduğu bağlamında ele alınması halinde, bir diğerr ifadeyle yoğun betimlemeden kaynaklanan yorumların ayrıçlarının varlığının ayırtına varılmasıyla beraber, antropolojik bir metnin değerini korumaması için bir sebep bulunmaz. Bir kültür metinsel bir okumaya tabi tutulabileceği gibi, bu kültürün yorumu da aynı metinsel okuma

yöntemiyle ele alınmalıdır nihayetinde. Her şeyden önce, metin olarak ilişkiye geçilenle metni yorumlayanın birebir bir ilişkisi olduğu atlanmaksızın... Yorumsamacı yaklaşımda bir metnin ele alınma sürecinde, yorumlama çabasına girişmişken, metnin yaratıcısının niyeti ve asıl söylemek istedikleri önemini yitirir. Mesele, metnin ne olduğundan uzaklaşmadan yani sahip olduğumuz birikimi arkamızda bırakarak, en azından olası önyargıların altını çizip bu önyargılardan ve önbilgilerden bağımsız bir şekilde metinle ilişkiye geçerek Geertz'in ifadesiyle metnin kalbine ulaşma olanaklarını araştırmaktadır. Öte yandan Geertz, kültürden kaynaklanan anlatıların ve metinlerin de derin kültürü anlamak amacıyla, derin betimleme yoluyla okunması gerektiğini söyler. Kaldı ki, metnin değeri, kendisini sabitleyiciliği bakımından değer taşımaktadır.

Metne, yoruma ve kültüre ilişkin bu yaklaşımlar üzerinden, Geertz etnografik betimlemenin üç karakteristiği olduğu ifade eder. Buna göre, etnografik betimleme yorumsaldır, söylemin söylenmiş halini kurtarmaya çalışmaktan oluşur, dolayısıyla kaybolup gitmesini engeller ve kullanılacak hale getirir. Bu haliyle etnografi, yorumlar evreninde yerini alacak, ulaşılabilir ve bir kez daha yorumlanabilir olacaktır. Geertz, dördüncü özellik olarak ise etnografik betimlemenin mikroskobik olduğunu ekler. Ancak detaya odaklanan bu bakış, birtakım genelleştirme olasılıklarını ortadan kaldırmaz.

Clifford Geertz öte yandan, ortaya koyduğu kuramın derinliklerinden kültüre ilişkin önerdiği tanıma dayanarak, farklı kuramsal yaklaşımlardan kaynaklanan kategorizasyon ve şematizasyon handikapının altını çizer. Genellikle benimsenmiş bu yaklaşım, gerçek hayatın informal yapısını gözden kaçırmaya neden olmaktadır ona göre (Geertz, 1973: 5342) Bu yaklaşımıyla, güçlü teorilerin hayatın olağan akışıyla örtüşmeyeceği uyarısını yaparken, aynı zamanda postmodern bir anlayışı da öncelemiş olur. Kaldı ki, kurama dair söyledikleri ve temsil sorunsalına ilişkin ifadeleri de sonrasında çok daha yüksek sesle ve heyecanla tartışılacaktır. Diğer yandan, bir kültürel olguyu çalışırken kurulu bir mantıksal dizgeye oturtmak üzere bir uyum arayışına girmeyi de aynı şekilde rahatsız edici bulur Geertz. Simgeler sistemini dinamik bir ilişki içinde görürken, soyutlaştırarak bir dizge oluşturma peşinde olmaması da yine gerçeklikten uzaklaşma kaygısıyla ilişkilidir. İfadesi nettir: "Kültürel analizin değerini düşürmeyi hatasız ama inandırıcı olamayan tanımlara tercih ediyorum." (Geertz, 1973: 542).

Geertz'in, aynı zamanda hümanist antropoloji olarak da adlandırılan yaklaşımı, tikel ve kendi toplumlarının ürünü olan kültürlerin izole yapılar olarak konumlandırılması gibi bir handikapı doğurmaktadır. Önerdiği yaklaşımın, bu kültür adacıklarının birbirleri ile bağlantıları bakımından söyleyecek pek bir sözü bulunmamaktadır. Ayrıca kültürlerarası temsile ilişkin politikalar üzerine bir öneri getirmez bu yaklaşım (Scholte, 1986:12). Kaldı ki, toplumsal yapının kültürel yapıdan ayrı bir yere konumlandırılması güç ilişkilerinin, devlet politikalarının, uluslararası işleyen politik süreçlerin etkisiyle oluşan iklim değişkenliğinin ve bununla ilgili gerçekliklerin ihmal edilmesi anlamına gelecektir (Scholte, 1986:12).

Sonuç

Yorumsamacı antropolojinin etnografik bağlamda nasıl uygulanabileceği meselesi dışında, epistemolojik ve metodolojik açıdan da antropolojinin kendisine yenilikçi ve eleştirel bir yaklaşım getirmiş olan Geertz, nesnelere arasındaki bağlantıları bildiren kavramsal yapıları aralamayı ve bu yapılara özgü bir bakış yöneltmeyi önermektedir. Etnografyada kuramı oluşturan şey, kültürün insan hayatındaki rolünün açıklanmasına yönelik sembolik bir aksiyonu sağlayacak ifadeler bulmaktır ona göre. Yorumsamacı antropolojinin en önemli işi, en derin sorularımızı yanıtlaması değil, bizleri sorulara yanıt verebilir hale getirmesidir. Geertz'in meselesi, kesinliklere ulaşmak ve genellemeler üzerinden açıklamaların peşine düşmekten ziyade, ötekini ve dolayısıyla kendimizi kavrayış yolunda bir atılım yapabilmemizdir. Geertz, pozitivist yaklaşımı reddederken eleştirisi pozitivistliğe olduğu kadar, bilimin pozitivistliğin sınırlarında kısıtlı kalmasınadır aynı zamanda. Antropolojiyi pozitivist yaklaşımdan tamamen ayırarak, beşeri bilimlere yakın bir yere konumlandırırken, bütün bu alanların arasında var olan keskin sınırların da ortadan kalkmakta olduğunu imler bir yandan. Bu, tanımların

ve anlamların alt üst olacağı postmodernist yaklaşımın bariz habercisidir. Ancak Geertz, postmodernist bir çerçevede olduğunu reddedecektir. Önceledikleri, bu yeni akımı cesaretlendirse de onun için anlamın çokluğuna yönelik olasılıklar, anlamın yokluğunu getireceği anlamına gelmemektedir.

Kaynakça

- Altuntek, N. Serpil. 2009. *Yerli'nin Bakışı/Etnografya: Kuram ve Yöntem*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Benton, Ted; Craib, Ian. 2008. *Sosyal Bilim Felsefesi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Emiroğlu, Kudret; Aydın, Suavi. 2003. *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Eriksen, T.H.; Nielsen, F.S. 2010. *Antropoloji Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gadamer, Hans-Georg.2008. "Tarih Bilinci Sorunu." *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım*. Der. Paul Rabinow-William Sullivan. İstanbul: Deniz Yayınları. 175/234
- Geertz, Clifford.1973. "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Cultures." *The Interpretation of Culture*. Clifford Geertz.
- Geertz, Clifford. 2007. *Yerel Bilgi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. New York: Basic Books.
- Geertz, Clifford. 2008. " 'Yerli Gözüyle': Antropolojik Anlamanın Doğası Üzerine." *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım*. Der. Paul Rabinow-William Sullivan. İstanbul: Deniz Yayınları. 101/125.
- Giddens, Anthony. 2002. "Hermeneutik ve Sosyal Teori." *Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler/İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş*. Der. Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayınları. 23/39.
- Kiesel, Theodor. 2002. Geleneğin Vukubulması: Gadamer ve Heidegger'in Hermeneutiği. *İnsan Bilimlerine Prolegomena*. Der. Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Martin, Michael. 1993. Synthese, Vol. 97, No. 2 *Geertz and the Interpretive Approach in Anthropology*. Synthese, Empirism in the Philosophy Social Science. pp 269-286.
- Özbudun, Sibel; Şafak, Balkı; Altuntek, Serpil. 2006. *Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özlem, Doğan. 1998. Doğa Bilimleri ve 'Sosyal Bilimler' Ayrımının Dünü ve Bugünü Üzerine. *Toplum ve Bilim Dergisi*. Sayı 76/Eylül, 7/40.
- Ricoeur, Paul. 2008. "Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek." *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım*. Der. Paul Rabinow-William Sullivan. İstanbul: Deniz Yayınları. 63/99.
- Scholte, Bob. 1986. *The Charmed Circle of Geertz's Hermeneutics: A Neo-Marxist Critique*. Critique of Anthropology. 6/5.

Extended English Abstract

Clifford Geertz made significant contributions to the definition of culture and what ethnography should focus on and how, with the hermeneutic anthropology he developed. What makes him important is that, he problematizes ethnography on the basis of universal-local, complete-partial, macro-micro discussions and positions it as an attempt that is hermeneutical but also can be realized in order to understand the culture being studied. Geertz presents an innovative definition of culture and before anything else, considers the elements of culture as a collection of symbols and expresses that culture is made up of a web of meanings of these symbols. While introducing his ethnographic approach, Geertz rejects regarding culture as a formation confined in mind and heart and pursues culture in an intersubjective realm of existence. It can be stated that Geertz's perspective focuses on the meaning itself and taking it even further, concentrates on how

the meaning is experienced by individuals forming the culture in which such meaning exists. In this context, he questions the possibility of defining culture through description.

Geertz, a leading proponent of hermeneutic anthropology, suggests expanding on the meaning with a perception originating from phenomenological approach. However, the focus should be on the relation between meanings and how meaning is perceived rather than the meaning itself. Geertz's ethnographic approach based on this concern will clearly cause the claim of explanation, arising from positivism, be replaced by an effort to understand. Thus, the concepts of knowing, explaining, understanding and interpreting in ethnography are problematized by Geertz and as well as indicating an innovative practice of ethnography, which brings the epistemological context of the matter into question. This signifies a change in the direction and subject matter of discussions. The matter is taken out of the framework of objectivity concerns, whether information can be verified and tested and the primary concern is what knowing means. Within this scope, the difference between subject and object is questioned more and more and attention is directed towards intersubjective subject and intersubjective object relations. The context of the complex relation between subjects and objects reflects a world of singularities based on historicity. Therefore, it is not a matter of question for ethnographic approach to make a claim with regard to the universal. This is not a matter of means of ethnography but rather about the nature of culture and social reality. As a result, methodology of any scientific activity, whose subject matter is human, must be positioned differently from the functioning of natural sciences. This is the identification of the crisis in sciences focusing on culture and society.

Geertz claims that the outcome of ongoing methodology discussions over *emic-etic* and subjectivity-objectivity dichotomies in anthropology can only be a humanistic action. He formulates the matter using the terms he borrowed from Kohut; experience-distant and experience-near. Experience-distant is problematic as it leads to abstraction while experience-near is problematic as it narrows the framework down to the local. The ethnographer should be skilled in determining what the individuals in the culture studied are planning to do. Therefore, an approach based on *emic-etic* dichotomy and prioritizing emic perspective in order to understand the culture studied would be nothing more than an extravagated claim of reading one's mind. The concern of ethnography should be to understand understanding. The most meaningful thing to hold on to at this point is to address symbols, images and behaviours with respect to the relation between them. This perspective reflects Geertz's ethnographic approach called thick description. This approach highlights that it is possible to comprehend the meaning of an action by seeking its deeper meaning, while it could be disregarded or misinterpreted upon simple observation. Analysis of an observational action will be accurate only when approached and interpreted within a complex system of meanings. Geertz's vision distances ethnography from a simple procedure of gathering and recording data and underlines that it is or should be an activity based on the analysis of complex conceptual structures.

The result is then, the textuality of ethnography. Geertz, influenced by scholars such as Ricoeur, Wittgenstein and Dilthey, draws an analogy between culture and complex textual structure corresponding to a particular system, interpreted and criticized over the relation between sentences positioned within a hierarchical order. Thus, the ethnographer becomes a text master attempting to interpret culture by examining layers as in a text, rather than someone describing culture. The concept of textuality both indicates that a culture should be read as a text and emphasizes the textual aspect of ethnography itself. As culture itself can be regarded as a textual construction open to interpretation and criticism, ethnographic text is the interpretation itself. Such interpretation can at best be second-degree interpretation. If first-degree interpretation is of the actor of the culture, ethnographer's is the interpretation of the interpretation. Such textuality that is the interpretation of the interpretation reflects the ambiguity of the boundaries between ethnographic texts and literary texts. However, this does not invalidate the ethnographic text. The significance of ethnography stems from presenting the disclosed form of discourse. The disclosed form of the discourse, in other words, the interpretation of the interpretation, will position it within a system of

interpretations and make it open for reinterpretation of the interpretation. Ethnography based on microscopic description, as Geertz underlines, provides an opportunity of understanding of cultural structures which emerge through symbols and which can only be understood renouncing the claim of universality and accepting its partiality. It should be stated that such partiality, though highlighting a crisis on the micron's authority of representation towards reaching the universal, does not mean that reality has an ambiguous content on slippery ground. However, Geertz's ethnographic approach is handicapped as it isolates partial realities. In conclusion, Geertz's approach resulted in creation of a field called humanistic ethnography. By eliminating the excessive claims and anthropological discourse's function of unveiling the universal reality with this approach, he prioritizes postmodernism, although he rejects such positioning. According to Geertz, multiple possibilities of interpretation and meaning do not indicate a lack of meaning.